

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

Допущено до захисту

Завідувач кафедру

 Катерина ПЕТРОВСЬКА

«24» листопада 2024

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЯК ЧИННИК
ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ,
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХНІХ СІМЕЙ**

Кваліфікаційна робота магістра

Виконавець: здобувачка другого (магістерського)

рівня вищої освіти, групи м23СР-з

Галузь знань 23 Соціальна робота

Спеціальність 231 Соціальна робота

Освітньо-професійна програма: Поствоєнна
соціально-психологічна реабілітація

Людмила КОСТЕЦЬКА

Керівник: к. пед. н., доц. Анастасія ТУРГЕНЄВА

Рецензент: к. пед. н., доц. Катерина ПЕТРОВСЬКА

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ, ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХНІХ СІМЕЙ: ГЛИНОТЕРАПІЯ ТА ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ.....	
1.1. Наукове підґрунтя ефективності глинотерапії.....	7
1.2. Роль просвітницької роботи з ветеранами війни, військовослужбовцями та членами їхніх сімей.....	14
1.3. Інтеграція глинотерапії та просвітницьких заходів як комплексний підхід до соціально-психологічної реабілітації ветеранів війни, військовослужбовців та членів їхніх сімей	19
Висновки до першого розділу.....	26
РОЗДІЛ 2. ПІДГОТОВКА, РЕАЛІЗАЦІЯ ТА ЗВІТУВАННЯМ ЗА ПРОЄКТОМ «ФІЗИЧНА ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЯК ЗМІЦНЕННЯ ФУНДАМЕНТУ ЗДОРОВ'Я ВЕТЕРАНІВ/ВЕТЕРАНОК БОЙОВИХ ДІЙ ТА/АБО ПОРАНЕНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ КРИВОРІЗЬКОЇ ГРОМАДИ, ЯКІ ОТРИМАЛИ СТАТУС ОСОБИ З ІНВАЛІДНІСТЮ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ, А ТАКОЖ ЧЛЕНІВ ЇХ РОДИН».....	
Висновки до другого розділу	60
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64
ДОДАТКИ.....	67

ВСТУП

Сучасний світ стикається з безпрецедентними викликами, пов'язаними з військовими конфліктами, що залишають глибокі травматичні наслідки не лише для безпосередніх учасників бойових дій, а й для їхніх сімей. Війна призводить до психологічних, соціальних і економічних змін, які вимагають комплексних підходів до підтримки ветеранів війни, військовослужбовців та їхніх родин. Одним із ключових аспектів такої підтримки є соціально-психологічна реабілітація, яка сприяє відновленню психічного здоров'я, реінтеграції в суспільство та покращенню якості життя.

Актуальність теми зумовлена значним збільшенням кількості осіб, які постраждали внаслідок бойових дій, а також нагальною потребою у розробці та впровадженні ефективних методів їхньої соціальної підтримки та реабілітації. Згідно зі статистичними даними, понад 20% ветеранів стикаються з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), депресією та тривожними розладами. Окрім цього, значна частина ветеранів та їхніх родин зазнають соціальної ізоляції, стигматизації та економічних труднощів. У цьому контексті роль соціально-психологічної реабілітації є ключовою для створення умов для успішної адаптації ветеранів та їхніх сімей до мирного життя.

Науковці приділяють значну увагу вивченню проблем соціально-психологічної реабілітації. Г. Акімов, В. Березовець, Т. Семигіна та І. Трубавіна досліджували системні підходи до реабілітації ветеранів у контексті соціальної роботи. О. Лобастов і Ю. Лях аналізували психологічну підтримку як частину комплексної реабілітації. Вітчизняні дослідники, серед яких С. Захарик та М. Сова, наголошують на важливості інтеграції просвітницької роботи, спрямованої на підвищення рівня обізнаності ветеранів про їхні права та доступні ресурси.

Ступінь досліджуваності цієї проблеми в Україні зростає, однак на сьогодні вітчизняна наука все ще недостатньо звертає увагу на інтеграцію

різноманітних методів реабілітації, зокрема поєднання арт-терапевтичних технік, таких як глиноterapia, з просвітницькою діяльністю. Серед науковців, які досліджують цей напрямок, є певний прогрес, однак потреба в розробці комплексних підходів до соціально-психологічної реабілітації залишається не до кінця реалізованою. Тому це дослідження спрямоване на теоретичне обґрунтування та практичне впровадження програм, орієнтованих на зміцнення здоров'я ветеранів війни, військовослужбовців та членів їхніх сімей шляхом застосування психосоціальної підтримки та інноваційних методів реабілітації.

Об'єкт дослідження – процес соціально-психологічної реабілітації ветеранів війни, військовослужбовців та членів їхніх сімей.

Предмет дослідження – методи, форми та механізми соціально-психологічної реабілітації, які сприяють зміцненню здоров'я, психологічній адаптації та соціальній інтеграції ветеранів війни, військовослужбовців та членів їхніх сімей.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та розробити комплексний підхід до соціально-психологічної реабілітації ветеранів війни, військовослужбовців та членів їхніх сімей, реалізувати в межах відповідного проєкту.

Відповідно до проблеми, об'єкта, предмета і мети дослідження вирішувалися такі **завдання**:

1. Дослідити ефективність глиноterapiї як інструменту психологічного відновлення.
2. Визначити роль просвітницької роботи з ветеранами війни, військовослужбовцями та членами їхніх сімей.
3. Обґрунтувати доцільність інтеграції глиноterapiї та просвітницьких заходів як комплексного підходу до соціально-психологічної реабілітації ветеранів війни, військовослужбовців та членів їхніх сімей.
4. Висвітлити ключові аспекти проєкту «Фізична та соціально-психологічна реабілітація як зміцнення фундаменту здоров'я»

ветеранів/ветеранок бойових дій та/або поранених військовослужбовців криворізької громади, які отримали статус особи з інвалідністю внаслідок війни, а також членів їх родин».

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс різноманітних **методів дослідження**: загальнонаукові (аналіз, синтез, систематизація, порівняння, узагальнення); емпіричні (анкетування, опитування, інтерв'ю з ветеранами війни, військовослужбовцями, членами їхніх сімей та фахівцями з реабілітації); статистичні (кількісний аналіз даних, обробка й інтерпретація отриманих даних, порівняння статистичних показників); експертні (консультації з психологами, соціальними працівниками та військовими щодо впровадження нових методів реабілітації).

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг магістерської роботи становить 90 сторінок, основний зміст викладено на 63 сторінках.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі «Соціально-психологічна реабілітація як чинник зміцнення здоров'я ветеранів війни, військовослужбовців та членів їхніх сімей» проведено ґрунтовне дослідження теоретичних і практичних аспектів соціально-психологічної реабілітації ветеранів, зокрема через застосування інноваційних методів, таких як глиноterapia та просвітницька діяльність. У роботі розглянуто концептуальні засади, методологічні підходи та практичні аспекти впровадження програм реабілітації, а також визначено ефективність інтеграції різних методів для підтримки цієї категорії осіб.

У першому розділі обґрунтовано ефективність глиноterapiї як методу психологічної реабілітації, що базується на теорії символічної трансформації К. Юнга, принципах психомоторної активності Ф. Александера та невербальних засобах вираження емоцій. Особливий акцент зроблено на інтеграції глиноterapiї та просвітницької роботи, що створює комплексну стратегію реабілітації ветеранів війни та військовослужбовців, орієнтовану на відновлення як фізичного, так і психоемоційного стану.

Просвітницька діяльність, що є невід'ємною частиною роботи з ветеранами війни, військовослужбовцями та їхніми сім'ями, забезпечує їхню обізнаність щодо прав і можливостей, сприяє формуванню позитивного соціально-психологічного клімату та підтримує процес інтеграції в громадське життя. Вона також полегшує адаптацію ветеранів до нових соціальних умов, знижуючи бар'єри соціальної ізоляції.

Інтеграція глиноterapiї та просвітницької діяльності в рамках єдиного реабілітаційного підходу забезпечує синергетичний ефект. Це дозволяє одночасно вирішувати проблеми психологічної підтримки та інформаційної обізнаності, підвищуючи ефективність соціально-психологічної допомоги. Результати реалізації проекту, зокрема на рівні Криворізької громади, свідчать про покращення як фізичного, так і психоемоційного стану ветеранів війни та військовослужбовців.

Проект «Фізична та соціально-психологічна реабілітація як зміцнення фундаменту здоров'я ветеранів/ветеранок бойових дій та/або поранених військовослужбовців криворізької громади, які отримали статус особи з інвалідністю внаслідок війни, а також членів їх родин» підтвердив високу ефективність комплексної підтримки осіб, які постраждали внаслідок воєнних дій. Реалізація цього проекту сприяла покращенню фізичного та психологічного здоров'я ветеранів війни, військовослужбовців, їхній соціальній адаптації, зменшенню рівня стресу, тривожності та депресії. Програма також допомогла учасникам проекту знайти нові підходи до соціальної інтеграції.

Отримані результати підкреслюють необхідність подальшого розвитку комплексних підходів до реабілітації ветеранів війни та військовослужбовців. Це включає розширення спектра реабілітаційних послуг через впровадження нових методів терапії, а також удосконалення інформаційно-освітніх програм.

Загалом, проведене дослідження підтвердило ефективність соціально-психологічної реабілітації як ключового чинника зміцнення здоров'я ветеранів війни, військовослужбовців та членів їхніх сімей. Поєднання психотерапевтичних, фізичних та просвітницьких заходів є необхідним для забезпечення цілісного підходу до реабілітації, що вимагає подальшої підтримки на державному та громадському рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арттерапія і війна : контексти і досвід практичної роботи / за заг. ред. Н. Кальки, Г. Одинцової. [Колективна монографія]. Львів: ЛьвДУВС, 2023. 283 с.
2. Групові форми роботи в системі психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій (досвід упровадження) / [авт. кол. В. В. Байдик, Ю. С. Бондарук, Ю. П. Гопкало, Т. Б. Гніда, І. О. Корнієнко, Н. В. Лунченко, Ю. А. Луценко, Р. А. Мороз, І. І. Ткачук] ; заг. ред. В. Г. Панка, І. І. Ткачук. Київ : Ніка-Центр, 2020. 122 с.
3. Друзь О. В., Черненко І. О., Пергаменщик О. В. Використання глінотерапії як методу психологічної реабілітації та підтримки психічного здоров'я учасників військових дій. *Габітус*. Секція: Соціальна психологія. Юридична психологія. 2021. Випуск 61. С. 252-257.
4. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арттерапії : навчально-методичний посібник. Ч. 1. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 232 с.
5. Клименко О., Чепурко Г. Проблеми соціальної адаптації ветеранів в Україні. URL: https://isnasu.org.ua/popsci/010_Klymenko_Chepurko_-_Problemy_veteraniv.php
6. Коцур Н. І., Товкун Л. П. Арт-терапія в профілактиці нервово-психічних захворювань у підлітків : оцінка та ефективність. *Перспективи та інновації науки* (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). 2024. № 2(36). С. 674-686.
7. Медведева Н. В. Теорія архетипів К. Г. Юнга та дослідження творчого сприймання. Symbolic and archetypic culture and social relations: materials of the IV international scientific conference on March 5-6, 2014. Prague : Vedeckovydavatel'ske centrum «Sociosfera-CZ». С. 21-30.
8. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник / Загальна редакція: Н. Пророк. Том 1. Київ, 2018. 208 с.

9. Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (28 лютого – 1 березня 2019 року, м. Суми) / Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2019. 476 с.

10. Прокоф'єва Л. О. Вплив бойового стресу на психологічний стан учасників бойових дій. *Габітус*. 2024. Вип. 58. С. 239-243.

11. Простір арттерапії : творчість як задзеркалля реальності : матеріали XVII Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Київ, 27–29 лютого 2020 р.) / [за наук. ред. Л. А. Найдьонової, О. Л. Вознесенської, О. М. Скар]. Київ : ФОП Назаренко Т.В, 2020. 203 с.

12. Простір арт-терапії : мінливість і стабільність – пошуки балансу : матеріали XVI Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Харків, 15 – 17 лютого 2019 р.) / [за наук. ред. А. П. Чуприкова, Л. А. Найдьонової, О. Л. Вознесенської, О. М. Скар]. Харків : СПД ФО Степанов В. В., 2019. 171 с.

13. Простір арт-терапії : ресурси зцілення : матеріали XI міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Київ, 3-4 квітня 2014 р.) / За наук. ред. А. П. Чуприкова, Л. А. Найдьонової, О. А. Бреусенка-Кузнецова, О. Л. Вознесенської, О. М. Скар. К. : Золоті ворота, 2014. 198 с.

14. Психологічна підтримка та супровід дорослих і дітей у кризових ситуаціях : практикум / упорядники Браницька Т. Р., Матохнюк Л. О., Шпортун О. М. Вінниця: Вид-во КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти», 2022. 131 с.

15. Реабілітація учасників бойових дій в Україні: досвід та перспективи : тези доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції. Хмельницький, 2018. 232 с.

16. Скар О. Виклики війни : ідентичність та інструменти роботи психолога (тіло як ресурс). *Простір арттерапії*. 2022. Вип. 1(31). С. 89-100.

17. Соціально-психологічні чинники інтеграції українського соціуму / [О. Г. Злобіна, М. О. Шульга, Л. Д. Бевзенко та ін.] ; за наук.ред. О. Г. Злобіної. Київ : Інститут соціології НАН України, 2016. 276 с.

18. Способи підвищення соціально-адаптивних можливостей людини в умовах переживання наслідків травматичних подій : методичні рекомендації / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології ; за наук. ред. Т. М. Титаренко. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2017. 80 с.

19. Тітар І. О. Поняття та критерії адаптації й інтеграції внутрішньо переміщених осіб і умови зняття статусу переселенця. *Український соціум*. 2016. № 4. С. 57-68.

20. Череповська Н. І. Програма психосоціальної підтримки ветеранів війни за допомогою медіапсихологічних ресурсів / Проблеми політичної психології : збірник наукових праць / Асоціація політичних психологів України; [ред. колегія: Л. А. Найдьонова, Л. Г. Чорна, І. Г. Батраченко та ін.]. Київ : Золоті ворота, 2017. Вип. 6 (20). С. 119-132.

21. Юнгіанське консультування: теорія і практика : матеріали IV міжнародної наукової онлайн-конференції (05-06 червня 2021 року). Київ. 2021. 104 с.